

Panpsykism: Kan Sverige känna sorg?

Oskar Tellhed

Fysikalisten och dualisten strävar efter samma sak, ett svar på frågan: Hur uppstår medvetandet? Hittills finns ingen klar vinnare, och båda (i vårt fall David Chalmers 1996 och Karen Bennett 2006) anklagar varandra för att stå inför vad de kallar en förklaringsklyfta (“explanatory gap”). Jag kommer här inleda med att redogöra för respektive sådan, samt min syn på några av argumenten. Slutligen ska jag argumentera för att vi bör lätta på våra intuitioner, och överväga ett tredje alternativ, nämligen panpsykism.

Klyfta 1 - Fysikalistens

Jag ska börja med att fokusera på Chalmers argument mot fysikalismen. Chalmers, med dualismen, menar att mentala händelser, t.ex. upplevelsen av att känna doften av ett vårregn, inte går att förklaras endast med hänvisning till fysiska processer, vilket fysikalisten hävdar. Man kan tänka sig en värld, menar Chalmers (1996, 94), i vilken det finns s.k. zombies, fysiologiskt identiska med oss, som beter sig som oss, som hävdar att de uppskattar doften av vårregn, men saknar den faktiska medvetna upplevelsen — “qualia” — som vi känner den. Frågan är vad — om vi antar att en värld med zombies är logiskt godtagbar, vilket jag kommer utgå ifrån — utöver det fysiska, som skiljer oss från dessa zombies. Om det inte är så, som fysikalisten hävdar, att de fysiska processerna i hjärnan allena ger upphov till medvetandet, vad är då dess ursprung?

Detta är vad dualisten menar är fysikalistens förklaringsklyfta, ty om man hävdar att alla mentala händelser är antingen identiska med fysiska händelser (reduktiv fysikalism), eller att det mentala supervenierar på det fysiska (icke-reduktiv fysikalism), bör man, menar dualisten, kunna redogöra för hur detta exakt är tänkt att fungera. Detta förmår inte fysikalisten göra.

Tankeexperimentet med zombies är intressant, delvis då det belyser något som kommer bli viktig i min argumentation längre ner. Jag ser dock svagheter i ett par av hans exempel — särskilt från en panpsykists perspektiv.

Chalmers är medveten om att det inte nödvändigtvis är självklart för läsaren att godta tanken på fysiskt identiska icke-medvetande zombies, och erbjuder därför ett par kompletterande exempel. Han ber t.ex. läsaren föreställa sig en varelse vars hjärnstruktur är identisk med vår, men där nervcellerna är utbytta mot silikonchip. Han ber oss även förstå oss miljarder människor som alla spelar rollen av varsin nervcell på ett sådant sätt att de tillsammans agerar som en enorm hjärna. Det är långt ifrån självklart att dessa två exempel på “nonstandard realizations” (Chalmers 1996, 97) skulle resultera i uppkomsten av ett medvetande, vilket är poängen, då emedan man initialt må ha svårt att intuitivt acceptera tanken på en människoliknande zombie utan medvetande, illustrerar dessa två liknande exempel att vi i fallet med zombien föll offer för något jag kommer kalla den “mänskliga partiskheten” — predispositionen att, då vi är människor och har medvetanden, utgår ifrån att främst andra människor kan ha medvetanden — något jag som sagt återkommer till lite senare.

Jag har nu gett ett par exempel på hur Chalmers argumenterar för att det fysiska inte nödvändiggör det mentala, vilket är dualismens grundtes. Innan jag fortsätter tänkte jag titta på vad jag ser som en svaghet i vad jag gått igenom. Chalmers skriver, “If the silicon isomorph without conscious experience is conceivable, we need only substitute neurons for silicon in the conception while leaving functional organization constant, and we have my zombie twin.” (1996, 97) Jag vet inte om Chalmers medvetet och/eller av enkelhetsskäl väljer nervceller som minsta beståndsdel i hjärnan att byta ut mot (antar jag, solid) silikon. Oavsett ser jag det som problematiskt att framställa de i sig själva komplext biokemiskt uppbyggda nervcellerna som något i hjärnan materiellt fundamentalt — som att titta på exteriören av en avancerad bilmotor och byta ut den mot en helgjuten i stål (eller silikon) och tro att bilen ska starta. Varför denna invändning vore relevant för en panpsykist är att, eftersom allt enligt denne består av medvetande, är varje beståndsdel beroende av medvetandegraden hos dess mindre beståndsdelar, osv. — inte olikt en inversion av fysikalismen; som Bennett skriver,

“The panprotopsyichist says that the world is mental all the way down. The physicalist says that it is physical all the way up.” (2006, 20) Möjligtvis kommer betydelsen av min invändning bli tydligare mot slutet av denna text.

Klyfta 2 — Dualistens

Fysiklisten, i detta fall Bennett, hävdar alltså att även dualisten står inför en förklaringsklyfta. Hon kräver inte att fysiklisten ska kunna redogöra för själva medvetandets natur (2006, 22f), men vad hon önskar ett svar på är, om mentala egenskaper inte är identiska eller supervenierar på fysiska egenskaper, vad är korrelationen mellan vår fysiska hjärna och våra fenomenella upplevelser? Bennett ger sig an att tillmötesgå dualistens sökande efter en “extra ingredient” (2006, 9), en “bro,” byggd av oreducerbara psykofysiska lagar, över vilken informationen om fysiska händelser färdas och ger upphov till mentala händelser.

Problemet, menar Bennett, är att dualisten inte tycks kapabel att förklara exakt av vilket material, eller ingrediens, en sådan bro vore konstruerad. Hon motsätter sig också alternativet, att varje tänkbar händelse — synen av ljusgrön, av lite mörkare grön, ännu lite mörkare grön, osv. — skulle ha sin egen bro (“fundamental law” 2006, 8), ty detta skulle betyda en oöverskådlig mängd broar, och förslår istället en mindre mängd övergripande “makro-korrelationer” (2006, 9) som istället skulle bli, om man så vill, ett mindre antal filer på en och samma bro.

Men frågan är fortfarande vad bron är gjord av. Bennett föreslår att kalla det för “protofenomenella egenskaper.” (2006, 15) Men att kalla något räcker inte, utan att förklara vad det är. Beroende på hur man väljer att definiera de protofenomenella egenskaperna, menar Bennett, kommer dualistens förklaringsklyfta uppstå på en eller annan plats ändå. Antingen antar man att de protofenomenella egenskaperna (Pr) är mer lika de mentala (M) eller mer lika de fysiska (F), men oavsett kommer förklaringsklyftan (fk) uppstå antingen mellan M och Pr eller Pr och F:

$$M \approx Pr \text{ — } fk \text{ — } F$$

$$M \text{ — } fk \text{ — } Pr \approx F$$

Så vilken förklaringsklyfta är allvarligast? Det är oklart om dualisten kommer ha möjlighet att fylla i sin klyfta utan fysikalistens tillvägagångssätt, vilket Bennett påpekar som ytterligare argument mot dualistens projekt: “I suspect that the claim that anything explanatory can be found empirically conflicts with the dualist’s reasons for being a dualist in the first place.” (2006, 14) Dualismens förklaringsklyfta tycks uppstå i försöket att angripa fysikalisten, och kan betraktas, mot fysikalistens tunga track record, som en pigg uppstickare med kreativa, om än ibland kanske tvivelaktiga, argument (jag har även invändningar mot Jackson’s Mary’s Room-exempel (Chalmers 1996, 103)), men frågan är alltså om dualismen, om den ämnar gå denna fysikalismens empiriska väg, inte är dömt att slutligen behöva ge ett fysikalistiskt svar.

Frågan är bara vad alternativet skulle vara. Vore det att vända sig till mystiker, yogis och psychonauts? Panpsykismen är ingen ny idé, och jag undrar om dess tillsynes ökande popularitet under senare år beror på den påstådda uppsvingen (Roos 2018, Dyck 2018, Ho 2020) av psykadeliier (LSD, psilocybin etc.) inom diverse forskningsområden, inte minst psykiatri. Problemet, naturligtvis, är att man främst tenderat få subjektiva, anekdotiska belägg såsom tripprapporter om “kontakt med ett högre medvetande.” Men om man ändå vill trotsa fysikalismen, varför inte överväga än mer experimentella, kontraintuitiva alternativ.

Alternativ 3 - Panpsykism

Nedan följer min egen uppställning av panpsykismens (av Bennett kallat ‘panprotopsychism’, 2006, 18) argument, som jag tror kan anses någorlunda representativ (Goff 2017, Frankish 2016). Jag är inte fullt enig med alla premisser, och tror att vissa kan bli starkare om jag tillåts försöka komplettera. Överlag finner jag dock mycket vara övertygande, åtminstone värt att begrunda.

1. All materia har någon sorts inneboende natur
2. Viss materias (såsom organismers hjärnor) inneboende natur är att de har ett medvetande
3. Fysiken kan ej redogöra för övrig materias (t.ex. elektroners) inneboende natur
4. Eftersom viss materia har medvetande, vore det enkelt att anta att även övrig materia kan ha medvetande
5. Intuitionen säger att övrig materia inte har något medvetande
6. Intuitionen har många gånger visat sig ha fel (se: Einstein, Darwin, kvantfysiken)
7. Eftersom fysiken inte kan redogöra för övrig materias inneboende natur, bör man hitta en annan möjligt förklaring
8. Av alla möjliga förklaringar vore den enklaste förklaringen den bästa
9. Den enklaste förklaringen vore att all materia har medvetande. (från 4)

Alltså: Att all materia har medvetande är den bästa förklaringen (från 8 och 9)

Premiss 9 tycks följa från 4, men ser inte väldigt starkt ut. Det tycks, i kombination med 8, åberopa enkelhetsargumentet, vilket jag inte finner så väldigt starkt; även om entiteterna blir färre, kanske inte teorin som sådan kan klassas som enkel, och premisserna tycks uppstå lite från ingenstans. Detta kan ju dock mycket väl bero på min uppställning, och inte panpsykismen.

Jag vill nu återkomma till vad jag tidigare tog upp ang. intuition och den sk. "mänskliga partiskheten." Vad är det som är så speciellt med just människan? Vi trodde en gång att vi

var mittpunkten i universum. Vi tycks fortfarande tro det vad gäller medvetandet. Är det ännu en existentiell barriär vi helst inte ens vill låtsas om?

Vad Chalmers tankeexperiment visade var att vi mycket väl kan tänka oss diverse förverkligande av hjärnstrukturer utan ett medvetande, men när det kommer till en identisk människa (zombie) tar intuitionen emot: "självklart har en människa medvetande", och detta trots att vi vet att vi inte vet om andra människor än oss själva ens faktiskt har medvetande. Chalmers, som använder begreppet 'epistemic asymmetry' skriver, "If it were not for this direct knowledge, consciousness could go the way of the vital spirit." (1996, 102) Med andra ord, vore vi inte själva människor, hade det varit lika otänkbart att människor skulle ha medvetande som, säg, skrivbordslampor. Men, som premiss 4 antyder, vore det inte orimligt att — istället för ett skepticistiskt eller solipsistiskt synsätt — med vetenskapen om åtminstone sitt eget medvetande, öppna dörren för möjligheten att om vi vore en skrivbordslampa hade vår intuition varit: "självklart har skrivbordslampor medvetande."

Ett (av sannolikt otaliga) argument som riktas mot panpsykismen är vad Keith Frankish (2016) i sin artikel kallar "the combination problem." Panpsykistens teori att medvetande uppstår genom kombinationen av miljarder av subatomära partiklar, likt hjärnans medvetande påstås uppstå genom organisationen av miljarder av subatomära partiklar, ifrågasätts då det tycks långt ifrån självklart hur detta isåfall sker.

Ett möjligt svar från panpsykisten, menar jag, vore att det först och främst inte nödvändigtvis skulle, som kritikern troligtvis antar, uppstå ett större, autonomt medvetande, utan att det "större medvetandet" (låt oss använda liknelsen med de miljarder människorna som agerar nervceller, och kommunicerar med hjälp av mobiltelefoner, och därmed får ett sådant att uppstå) alltid skulle vara styrt av förmågan hos de mindre medvetanden, vars "viljor" inte är starkare än deras förmåga att agera ut dessa viljor. Därmed skulle ett "group mind" (Chalmers 1996, 97) inte vara mer autonomt än en nation beroende på dess styrelseskick. Och i en nation, liksom en kropp, kan dess subversiva beståndsdelar skapa såväl sjukdomar som revolution.

Man skulle kunna hävda att nationen Sverige är ett kollektivt medvetande. Men det är medvetet lika mycket, eller lite, som det, för att avrunda i sann yogi-still, lika imaginära 'jaget' är medvetet; vem vet om inte Sverige skulle kunna sörja sin egen undergång.

Referenser

Bennett, Karen (2006). "Why I am not a Dualist". Princeton University: unpublished manuscript.

Chalmers, David (1996). The Conscious Mind. Oxford. Oxford University Press (s. 93-108).

Dyck, Erika. 2018. The real promise of LSD, MDMA and mushrooms for medical science. The Conversation. 16 augusti. <https://theconversation.com/the-real-promise-of-lsd-mdma-and-mushrooms-for-medical-science-100579> (Hämtad 23-05-2020).

Frankish, Keith. 2016. Why panpsychism fails to solve the mystery of consciousness. Aeon. 20 september. <https://aeon.co/ideas/why-panpsychism-fails-to-solve-the-mystery-of-consciousness> (Hämtad 22-05-2020)

Goff, Philipp. 2017. The Case For Panpsychism. Philosophy Now, Issue 121. https://philosophynow.org/issues/121/The_Case_For_Panpsychism (Hämtad 22-05-2020)

Ho, Sally. 2020. Are LSD & Psychedelics Making A Wellness Comeback? Green Queen. 28 februari. <https://www.greenqueen.com.hk/will-lsd-psychedelics-be-making-a-wellness-comeback/> (Hämtad 23-05-2020).

Roos, Dave. 2018. 75 Years After First LSD Trip, Psychedelic Science Is Making a Comeback. Seeker. 16 april. <https://www.seeker.com/culture/75-years-after-first-lsd-trip-psychedelic-science-is-making-a-comeback> (Hämtad 23-05-2020).